

Turkish Studies

Educational Sciences

Volume 13/11, Spring 2018, p. 669-691

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.13166>

ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info/Makale Bilgisi

✍ Received/Geliş: Mart 2018 ✓ Accepted/Kabul: Haziran 2018
✍ Referees/Hakemler: Doç. Dr. Fulya TOPÇUOĞLU ÜNAL – Doç. Dr. Nevin AKKAYA - Dr. Öğr. Üyesi Nigar İPEK EĞİLMEZ - Dr. Öğr. Üyesi Murat ATEŞ

This article was checked by iThenticate.

ÇOCUK KİTAPLARINDA OTORİTE: “BACAKSIZ SERİSİ” ÖRNEĞİ

Sercan HALAT* - Handan ÇELİK** - Hatice FIRAT***

ÖZET

Toplumsal yaşamda, hemen her alanda otoriter tutumlara maruz kalanlar içerisinde çocuklar da bulunmaktadır. Çocuğa yönelik otorite, “ailede anne-baba, okulda öğretmen, yakın çevrede akran (arkadaşlar) ve edebiyat ortamında yazar otoritesi” gibi farklı kaynaklardan gelebilir. Dolayısıyla çocuklar genel olarak günlük yaşamda; ailede, okulda, arkadaş çevresinde ve de edebiyat ortamında otoriter kişiler ve tutumlarla karşılaşmakta ve bu durum çocuk edebiyatı ürünlerinde önemli bir yer tutmaktadır. Çocuk edebiyatı, öznesi çocuk olan; çocuğa görelilik ilkesini, çocuk bakışını ve duyarlılığını dikkate alan bir edebiyat türüdür. Dolayısıyla söz konusu çocuk ve edebiyat olduğunda, asıl belirleyici unsurun pedagojiden ziyade estetik ve sanat olması gerekmektedir. Çeşitli çevrelerde çocuğa yönelik otoriter tutumun ele alındığı bu çalışmada; Rıfat Ilgaz’a ait beş kitaptan oluşan seride “otorite sorunu” incelenmiştir. Nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesinin kullanıldığı bu çalışmada, çocuklara yönelik otoritenin, otoriteyi doğuran tutumların ve bu tutumları sergileyen kişilerin (anne, baba, öğretmen, yazar vb.) dikkate alınarak tespit edilmesi ve bunların çocuk edebiyatı eserlerine nasıl yansıdığı belirlenmesi amaçlanmaktadır. Çalışma sonucunda Bacaksız serisinde çocuğa yönelik otoritenin alanyazında da belirtildiği gibi, ailede “anne-baba”, okulda “öğretmen”, yakın çevrede “akran (arkadaşlar)” tarafından uygulandığı saptanmıştır. Yazar otoritesi ise beş eserin ikisinde

* Arş. Gör., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, El-mek: sercanhalat@mu.edu.tr

** Arş. Gör., Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, El-mek: handancelik@mu.edu.tr

*** Doç. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Bölümü, El-mek: haticefirat@mu.edu.tr

görülmektedir. Bununla birlikte çalışmada, otoritenin çocuklar üzerinde; bastırılma, dışlanma, sürekli olarak cezalandırılma, alay edilme, sosyal çevreden soyutlanma ve fiziksel şiddete uğrama korkusu gibi etkilerinin olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Edebiyatı, Bacaksız serisi, otorite, Rıfat Ilgaz

AUTHORITY IN CHILDREN'S BOOKS: "BACAKSIZ" AS AN EXAMPLE

ABSTRACT

There are also children amongst people who are exposed to an authoritarian demeanor in almost every aspect of social life. Authority aimed at children can come from different sources such as: "parents in family, teachers at school, peers (friends) on the inner circle, and author authority in literary environment". Hence, children generally encounter with authorial figures and demeanors during their daily lives; in their family, at school, in their social circle and in literary environments and this situation holds an important place in children's literature merchandise. Children's literature is a kind of literature that revolves around children which takes the principle of child appropriateness, children's perspective and sensitivity into consideration. Therefore, when it comes to children and literature, the main determining factor should be art rather than pedagogy. On this study which addresses the authoritarian attitude towards children in different environments, the issue of "authority problem" was examined through Rıfat Ilgaz's series which include five books. This study aims to identify authority that is aimed at children, demeanors that leads to authority by taking account of people's "family, school environment, social circle, and literary environment" who exhibits these demeanors. In conclusion of the study, it was determined that in the series of "Bacaksız" the authority aimed at children is implemented by "mother-father" in family, "teacher" at school, inner circle "peers (friends)". Author authority on the other hand, is seen in two of the books out of five. In addition to these, in this study, it was concluded that the authority has several effects on children such as; repression, social exclusion, being punished constantly and the fear of being subjected to physical violence.

STRUCTURED ABSTRACT

1. Introduction

Authority can be defined as having more power on a subject compared to others, being knowledgeable and being well equipped. To state it more clearly, it is a position of making others obey to your will and having the power to make a certain behavior accepted by people without resorting to physical strength (Mendel, 1992: 24). In an authoritarian approach, physical, verbal or psychological violence is resorted and a system of reward and punishment is used. Much like the relationship between a chief and an officer, authoritarian mentality is

based on hierarchical relationships (Hesapçioğlu, 1995, as cited in Terzi, 2001: 4). Authority is an aspect which can be encountered with in a multidimensional way with its implementers such as statesmen, law protectors, judges and officers, teachers, parents, experts, authors, scholars, clergymen (Özer 2014: 137). Children are amongst people who encounter with an authoritarian demeanor in social life. In an authoritarian manner children grow up in an environment where emotional support and attention is not sufficient. An absolute obedience is expected of the child (Sümer, Gündoğdu Aktürk and Helvacı, 2010). Amongst the sources of child aimed authority, parents in family, teachers at school, peers (friends) in social circle and authors in literary environment stands out.

2. Method

Document analysis method was used for the study that examines "Bacaksız" series that includes five books. On this method, other than the written materials that includes information on the subject/sequence of events, visual and digital materials such as movies, videos, video recordings, paintings, pictures are also examined (Creswell and Clark, 2007; Yıldırım and Şimşek, 2013: 259). The data was interpreted by content analysis method. Content analysis is "a scientific approach which investigates the social reality by systematically and objectively classifying the message that verbal, written or other materials have in terms of grammar and/or meaning" (Tavşancıl and Aslan, 2001: 22).

3. Results and Discussion

On the study which addresses the authoritarian attitude towards children on different environments (family, school, social circle and literary environment), Rifat, Ilgaz's books "Bacaksız Kamyon Sürücüsü", "Bacaksız Sigara Kaçakçısı", "Bacaksız Okulda", "Bacaksız Paralı Atlet" and "Bacaksız Tatil Köyünde" were examined. Economical and social status, physical power, intelligence, educational background and cultural status were determined to be the primary reasons that effect the authoritarian attitude towards children. The authority figures that are seen on families are categorized as mother and father authority. On Bahri's family, who is the protagonist of the series, the authority is the "father". When the books are evaluated from the viewpoint of the authority of the father, it can be seen that in order to enforce obedience to his son/Bahri, the father uses calling names, getting mad, insulting, humiliation and punishment. It was determined that the oppression topics are mostly about education and daily life. It can be seen that Bahri who underwent oppression, is afraid of his dad and obeys him by doing everything that he says.

The teachers on "Bacaksız" series are also authoritarian. When we look at the examples, it can be seen that except for the inspector, everybody around school; two teachers and the principle, represent authority and resort to physical and verbal violence, inflict punishment often and have no concern for students' feelings and thoughts in order to enforce obedience. Similar to a father's authority, the aforementioned teachers and the principle's authority depends on the sense of fear that awakes in children.

On the series, Bahri and other children are seen to undergo peer pressure. Peer authority is inflicted by social exclusion, disdain, name

calling, mocking, taunting, physical and verbal violence. It was detected that children obey to oppression because of fear similar to family and school environments.

When "Bacaksız" series are discussed from the viewpoint of writer authority, it is seen that the books "Bacaksız Kamyon Sürücüsü", "Bacaksız Sigara Kaçakçısı" and "Bacaksız Tatil Köyünde" are anti-authoritarian whereas "Bacaksız Okulda" and "Bacaksız Paralı Atlet" have authoritarian features.

It was determined that the author has a critical attitude towards idealist ideology and people who support it. The author reflects negative features of the idealist ideology, and directs children to see it that way. Furthermore, the most important indicator of the of the authoritarianism in both books is the way the author uses descriptions of physical violence that may affect children emotionally and deeply in a negative way.

As it is also seen on the series; physical, verbal or psychological violence has an important place on authoritarian approaches. Without differentiating close or remote environments, children can be exposed to authority. Most of the time authority is inflicted upon children due to the child's position on society and relative weakness. Therefore, it should be known that the anti-democratic authoritarian attitude towards children has several affects on the developmental process of a child and even after years it causes varying quantities of irreversible negative psychological and behavioral scars. Behaviors such as punishment, name calling, humiliation, threatening, infliction of physical and verbal violence that surfaces around the child's environment due to authority harm the child. The solution of this situation is possible through infliction of democracy, justice and equality in family school or literary environments. If we want to ensure that the child can control his/her own behaviors and make sure he/she gains self-control awareness and inner discipline without the need for authority, we should resort to modern discipline and behavior modification approaches. The foundation of these approaches is to replace an unwanted behavior with a desired behavior. In order to achieve this, appropriate methods should be used with an individual's content without the need of any authority figure.

Keywords: Child literature, Bacaksız series, authority, Rıfat Ilgaz.

1. GİRİŞ

Otorite, herhangi bir konuda diğerlerine göre daha üstün bir güce sahip olma, bilgili, donanımlı olmak şeklinde tanımlanabilir. Daha açık bir ifadeyle fiziksel güce başvurmadan boyun eğdirme, belli bir davranışı kabul ettirecek bir gücü elinde tutma durumudur (Mendel, 1992: 24). Türk Dil Kurumu sözlüğünde de otorite kavramıyla ilgili, "yaptırma, yasak etme, emretme, itaat ettirme hakkı veya gücü, yetke, sulta, velayet; siyasi veya idari güç; çalışmalarıyla kendini kabul ettirmiş, başarılı kimse" şeklinde üç ayrı tanımlamaya yer verilmektedir (TDK, 2011: 1823). Yapılan tanımlardan; birey tarafından, bir insan ve/veya grubun emir veya dayatmalarının sorgusuzca kabul edilmesi durumunda otoriterliğin ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Otorite genellikle kendi yaptırım gücünü her zaman, yukarıdan aşağıya ve büyükten küçüğe doğru uygulamaktadır. Nehir veya ırmağın kendisini doğuran kaynağa doğru akmayacağı gibi otorite de aşağıdan yukarıya doğru ilerlemeyen bir yönelimdir. (Mendel, 1992: 23). Otoriter yaklaşımda fiziksel, sözel ya da psikolojik şiddete başvurulmakta, ödüllendirme ve cezaya yer verilmektedir. Otoriter anlayış, amir-memur

arasında olduğu gibi emir ve talimat temelli hiyerarşik ilişkilere dayanmaktadır (Hesapçıoğlu, 1995’ten akt. Terzi, 2001: 4). Otorite, dinî, siyasal, askerî, ahlâkî, toplumsal vb. birçok alanda; devlet adamları, yasa koyucular, yargıç ve memurlar, öğretmenler, anne-babalar, uzmanlar, yazarlar, aydınlar, din adamları gibi uygulayıcıları ile çok boyutlu bir şekilde karşılaşılabilen bir durumdur (Özer 2014: 137). Toplumsal yaşam içerisinde, hemen her alanda otoriter tutumlara maruz kalanlar içerisinde çocuklar da bulunmaktadır. Otoriter tutuma maruz kalan çocuklar, duygusal destek ve ilginin yetersiz olduğu bir ortamda yetişmektedir. Çocuktan mutlak bir itaat beklenmektedir (Sümer, Gündoğdu Aktürk ve Helvacı, 2010).

Çocuğa yönelik otoritenin kaynakları arasında ailede anne-baba, okulda öğretmen, yakın çevrede akran (arkadaşlar) ve edebiyat ortamında yazarlar dikkat çekmektedir. Diğer bütün toplumlarda olduğu gibi Türk toplumunun da temel dinamiğini oluşturan aile kurumu, bireylerin birçok açıdan ilk deneyimlerini edindiği önemli bir ortamdır. Türk aile yapısında çocuk yetiştirme konusunda kültürel ve geleneksel bazı görüşler bulunmaktadır. Son yıllarda, kadınların iş hayatında daha etkin hâle gelmesi ile birlikte birtakım değişiklikler olsa da aslında hâlen çocuk bakımı annenin görevi olarak görülmekte, baba ise evin gereksinimlerini karşılayan “bir otorite” olarak kabul edilmektedir (Evans’tan akt. Şahin ve Özyürek, 2008: 396). Anne ve babanın, çocuklarına karşı tutumları, onların hayatı anlamlandırabilmelerinde, sorgulayan, araştıran kısacası kendilerini gerçekleştiren kimseler olarak toplumda var olmalarında belirleyici bir unsurdur.

Ana-baba tutumları, farklı ölçütler temel alınarak değişik biçimlerde sınıflandırılabilir. Bu ölçütlerden birisi; *çocuğu kabul etme, çocuğun her türlü ihtiyacını karşılama ve çocukla kurulan ilişki biçimidir*. Diğer ölçüt; *çocuğu kontrol etme, yönetme ve çocuktan beklentilerdir*. Bu ölçütlere göre dört tutum ortaya çıkmaktadır. Bunlar; *baskı ve disipline dayalı otoriter tutum, aşırı koruyucu tutum, eşitlik belirten yetkin, demokratik tutum ve ilgisiz-aldırmaz tutumdur* (Alisinanoğlu, 2003; Sertelin, 2003; Ulusoy vd., 2005’ten aktaran Yapıcı, 2010).

Baskı ve disipline dayalı otoriter tutumda anne ve babanın beklentileri çocuğun kapasitesinin üstündedir ve aile çocuğun ihtiyaçlarının karşılanması ve iletişim kurma konularında yetersizdir. Otoriter ve baskıcı ebeveynlerin, çocuklarını yetiştirirken katı kurallar koydukları, onların kendilerini ifade etmelerine izin vermedikleri, arkadaşlarıyla ilişkilerini sınırladıkları, arkadaş desteğine olumlu bakmadıkları da yine bilinen bir gerçektir (Çeçen, 2008). Otoriter tutum, genel olarak ailenin çocuk üzerindeki doğal velayetinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Ebeveynlerin kendi değer yargılarını ve düşünce kalıplarını çocuklarına dayatmaları şeklinde belirginleşen bu tutum sonucunda çocukta olumlu kişilik özelliklerinin oluşması büyük ölçüde engellenmektedir. Bu engelin ortadan kaldırılması ise ancak çocuğun içerisinde bulunduğu ailede, kişilerarası ilişkilerin sevgi, saygı, hoşgörü ve demokratik tutum üzerine inşa edilmesiyle mümkün olabilmektedir.

Çocuğun otoriter yaklaşımlara maruz kalabileceği bir diğer ortam okuldur. Türk toplumu tarih boyunca öğretmenleri, kutsal, güvenilir ve saygı gösterilmesi gereken insanlar olarak görmüştür. Dolayısıyla öğretmen güç sahibi, söz hakkı kendisinde olan, bilgiyi vermekle yükümlü bir otorite; öğrenci ise ancak öğretmenin buyruklarına itaat eden, söyleneni sorgusuz bir şekilde yerine getiren olarak kabul edilmiştir (Soylu, 2011: 26). Öğretmene mutlak bir otorite yetkisi verilmesi durumu, büyük bir olasılıkla öğretmeni buyurgan bir kimse haline getirecek ve yine büyük bir olasılıkla çocukları ya çok dikbaşı ya da çok uysal hale getirecektir. Çocukların dikbaşı duruma getirilmesindeki tehlike, onların zamanla herhangi bir otoriteye karşı çıkmamanın övünülecek bir şey olduğu düşüncesine kapılmaları, uysallaştırılmalarındaki tehlike ise tüm girişim duygularını yitirmeleri olasılığıdır (Russel’den akt. Brubacher, 1989: 14).

Öğretmenin sınıf içerisindeki demokratik tutumu çocuğun kendi başına karar verme becerisini kazanmasını, kendi disiplinini oluşturmasını, sorumluluk duygusunun gelişmesini, kendi değerlerini ortaya koymasını, bu değerlere uymasını ve çocukta öğretmene karşı güven duygusunun oluşmasını sağlar (Tezcan, 1985: 115). Buradan hareketle öğretmenin rolünün çocuğu anlamak,

ihtiyaçlarını değerlendirmek, ona kendini ifade etme fırsatı vererek benliğinin oluşmasına katkıda bulunmak olduğu söylenebilir.

Çocuğun maruz kalabileceği diğer bir otorite türü akran tarafından uygulanan otoritedir. Akran, yaş, meslek, toplumsal durum vb. bakımından birbirine eşit olanlardan her biri, boydaş, taydaş olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2011: 72). Akran tarafından uygulanan otorite akran baskısı olarak çocuğun karşısına çıkabilmektedir. Bu açıdan akranların çocuk üzerindeki etkisi, aile veya öğretmenin etkisinden daha az değildir. Özellikle ergenlik döneminde yoğunlaşan ait olma, kabul görme ve bağlanma gibi gereksinimler, çocuğun akran grubunun kontrolüne girmesine yol açabilmektedir (Aydın, 1999).

Akran baskısı, *tekme atma, tokat vurma, itme, çekme gibi fiziksel; sataşma, alay etme, dalga geçme, kızdırma, hoş gitmeyen isim takma, küçük düşürücü sözler söyleme gibi sözel; dedikodu ve söylenti çıkarıp yayma, arkadaş grubundan dışlayarak yalnızlığa terk etme, eşyalarını zorla alma, tehdit etme* gibi davranışsal olarak ortaya çıkabilmektedir (Pamuk Elem, 2013: 23). Araştırmalar, akran baskısına maruz kalmada çocukların arkadaşları tarafından soyutlanma korkusunun önemli bir faktör olduğunu, bu baskının okula karşı olumsuz tutum geliştirmede rol oynadığını ve otoriter anne-baba tutumuna maruz kalan çocukların akran baskısına daha duyarlı olduklarını göstermektedir (Lashbrook, 2000; Gartner, 1996; Curtner- Smith ve MacKinnon- Lewis, 1994).

Çocuğa yönelik otoritenin uygulayıcıları arasında sayılabilecek bir diğer grup ise kitap yazarlarıdır. Çocuk kitabı yazarları, çocukların yaşamı anlamlandırmalarında, doğayı ve insanları sevmelerinde, demokratik bir kişilik oluşturmalarında, estetik duygularını geliştirmelerinde, kısacası, sağlam kişilikli birer birey olmalarında, ortaya koydukları eserlerle önemli bir role sahiptirler. Çocuk edebiyatını ve dolayısıyla bu alanda verilen eserleri, yalnızca pedagojik işlevlerle sınırlandırarak öğreticiliği ön plana çıkarmak, eserleri sanatsal özelliklerden soyutlamak anlamına gelmektedir (Şirin, 2016: 29). Bu bağlamda, çocuklara yönelik eserler kaleme alan yazarlar, ne eğitici bir kimlikle çocuklara doğruyu gösteren ve dikte eden bir otorite, ne de her şeyin en iyisini bilen bir öğreticidir (Dilidüzgün, 2007: 63). Bu nedenle yazarlar, çocuk kitaplarını hazırlarken antiotoriter bir anlatımla, çocukları anlayan, onların ruhsal ihtiyaçlarını karşılayan, eğlendirici, sanatsal ve estetik tarzda eserler ortaya koymalıdır.

Günümüzde ortaya konulan çocuk kitaplarının halen büyük bir çoğunluğu otoriter özellik taşıyor olsa da öğreticilik amacı gütmeyen yazarların da olduğu görülmektedir. Yazar Mevlâna İdris, çocuk edebiyatı yazarları hayal dünyası ile gerçek hayat arasında çocuğu yönlendirmeli midir? sorusuna “Bir yazarın böyle bir misyonu olduğu düşüncesine katılmıyorum. Yazar kendinde böyle bir misyon vehmediyorsa, bu ham bir hayaldir. Yazar! O bir yazardır.” şeklinde cevap vermektedir (Emeksiz, 2014, s.270). Yine çocuklar için eserler veren yazar Filiz Özdem de otoriter yaklaşım konusundaki eleştirisini, “Hiçbir yazarın çocukları yola sokmak, terbiye etmek için eline kalem kağıt alıp yazmaya başladığını düşünmüyorum; düşünmek de istemiyorum. O zaman bu edebiyat değil, ders kitabı gibi bir şey olur, didaktik bir çaba olur.” şeklindeki dile getirmektedir (Özdem, 2014, s.60). Otoriteye yönelik bu yaklaşımlar ışığında araştırmada, çocuklara yönelik otoritenin, otoriteyi doğuran tutumların tespit edilmesi ve bunların çocuk edebiyatı eserlerine nasıl yansıdığının belirlenmesi amaçlanmaktadır. Bu bağlamda Rıfat Ilgaz’ın kaleme aldığı Bacaksız serisi incelenmiş, elde edilen sonuçlar aile otoritesi, öğretmen otoritesi, akran otoritesi ve yazar otoritesi başlıkları altında sınıflandırılmıştır.

2. YÖNTEM

Rıfat Ilgaz’ın beş kitaptan oluşan “Bacaksız Serisi”nin incelendiği çalışmada doküman analizi kullanılmıştır. Doküman analizinde veriler, araştırılması hedeflenen olgu/olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin yanı sıra film, video, video kaydı, resim, fotoğraf gibi görsel ve dijital materyallerin incelenmesi ile elde edilmektedir (Creswell ve Clark, 2007; Yıldırım ve Şimşek, 2013:

259). Elde edilen veriler, içerik analizine ile çözümlenmiştir. *İçerik analizi sözel, yazılı veya diğer materyallerin içerdiği mesajı, anlam ve/veya dilbilgisi açısından nesnel ve sistematik olarak sınıflandırma, sayılara dönüştürme ve çıkarımda bulunma yoluyla sosyal gerçeği araştıran bilimsel bir yaklaşımdır* (Tavşancıl ve Aslan, 2001: 22). Bu kapsamda çalışmada elde edilen bulgular, üç farklı alan uzmanının söz konusu eserleri birbirinden bağımsız şekilde incelemesi ve kodlamalar yapmasıyla elde edilmiştir. İçerik analizi yapılırken eserlerden elde edilen veriler incelenmiş; anlamlı bölümlere ayrılmış ve bu bölümlerin ne anlam ifade ettiği bulunmaya çalışılmıştır. Strauss ve Corbin’e göre (1990) üç tür kodlama biçimi vardır. Bunlardan ilki daha ikincisi verilerden çıkarılan kavramlara göre yapılan kodlama ve üçüncüsü genel bir çerçeve içerisinde yapılan kodlamadır. Bu çalışmada önceden belirlenmiş kavramlara göre kodlama yapılmış, incelenen veriler otorite figürlerine göre sınıflandırılmıştır.

3. BULGULAR

Rıfat Ilgaz’ın kaleme aldığı beş kitaptan oluşan Bacaksız serisinin incelendiği bu çalışmada, aile otoritesi, öğretmen otoritesi, akran otoritesi ve yazar otoritesi olmak üzere dört farklı otorite şekline rastlanılmıştır.

3.1. Bacaksız Serisinde Aile Otoritesi

Anne ve babalar çocuğun ihtiyaçlarını karşılaması sebebiyle ona en yakın olan ve birçok temel beceriyi kazanmasına yardımcı olan kişilerdir. Çocuğun ailede gördüğü değer, model aldığı davranışa göre oluşturduğu kimlik, eğitim hayatında ve topluma uyum sağlamasında önemli bir yere sahiptir (Özel ve Zelyurt, 2016: 13). Ailenin otoriter tutuma yönelmesi, genellikle çocuğun aile ile olan iletişimini kesmekte ve ruhsal problemler yaşamasına yol açmaktadır.

Çalışmada Ilgaz’ın Bacaksız serisi anne-baba otoritesi bakımından incelenmiş ve serinin dört kitabında (Bacaksız Okulda, Bacaksız Paralı Atlet, Bacaksız Kamyon Sürücüsü, Bacaksız Sigara Kaçakçısı) aile otoritesini yansıtan örneklerle yer verildiği belirlenmiştir. Serinin başkahramanı olan Bahri’nin ailesinde, otorite “baba”dır. Bacaksız Kamyon Sürücüsü’nde birgün baba Apti Dönmez, seçtiği karpuzu eve götürmesi için oğlu Bahri’ye verir. Beklentisi Bahri’nin “karpuzu eve kırılmadan götürmesidir”dir.

Ağırdı. “Nasıl götürürüm bu koskocaman karpuzu?” diye hem düşünüyor hem yürüyordu. En azından beş kilo çekerdi (Ilgaz, 2010c: 1).

Babanın beklentisi Bahri’nin kapasitenin çok üzerindedir. Çünkü karpuz çok büyüktür. Bahri karpuzu taşıyamaz, yuvarlanarak ağaca çarpan karpuz parçalanır. Babanın tepkisi çok sert olur.

“Seni miskin, seni beceriksiz, seni sakar herif seni! ... Yürü bacaksız, doğru çeşme başına! Tamam mı? Sana sıpalar gibi şu kabak karpuzu yedirmezsem akşam, bana da Apti Dönmez demesinler! (Ilgaz, 2010c: 29).

Apti Dönmez, karpuzun parçalanması olayı sonrasında Bahri’ye kamyon yıkama cezası verir. Ancak Bahri, kamyonu yıkamak yerine onu sürmeye kalkar ve sonunda ağaca çarpar. Bahri, kamyonu çarptığı için korkudan akşam eve gelemez çünkü babasının onu döveceğinden emindir.

“Pestilini çıkaracağım bacaksızın! Ah bir elime geçirsem onu!” (Ilgaz, 2010c: 74).

Başka bir olayda baba, Bahri’ye kızarak ona “Bacaksız” lakabıyla seslenir ve arkadaşlarının içinde küçük düşürür.

“Yürü eve!” dedi.

“Yürü! Daha duruyor! Bacaksız seni!!”

Doğru muydu koskoca bir babanın çocuklara uyararak kendisine “Bacaksız” diye çıkışması? Babasının bu azarına katlanırdı ama Gülten’in yanında da olur muydu bu! (Ilgaz, 2010d: 74).

Bahri'nin aklından geçirdiği sözler baba ile oğul arasında iletişim kurulamadığını göstermektedir. Babası, Bahri'ye hoşlanmadığı “bacaksız” lakabıyla hitap etmekte ayrıca fiziksel ve sözel şiddet yolu ile (kızma, hakaret etme, küçük düşürme) ve yapmak istemediği şeyi (kamyon yıkama) zorla yaptırarak baskı uygulamaktadır. Bahri, babasının baskıcı ve cezalandırıcı tavırları sebebiyle korku ve tedirginlik duygularını yoğun olarak yaşamakta, babası karşısında kendini ifade edememektedir.

Ne adamdı şu babası. En sonra söyleyeceğini, önceden söyler, böyle, tamam mı diye kapatırdı sözünü (Ilgaz, 2010c: 32-33).

Bacaksız Okulda adlı kitapta Bahri'nin henüz alfabeyi öğrenemediğini gören babanın tavrı, yine sözel şiddet (tehdit) aracılığıyla çocuğu üzerinde korkuya dayalı bir otorite kurduğunu göstermektedir.

Gördü ki, Bahri harflerin “ha”sını bile bilmiyor! ...

“Öğren bunları! dedi, “gözünü patlatırım senin!”

Babasının cetveli yoktu, öğretmen gibi. Beş kardeşi vardı. Bacaksız harfleri hele bir çıkaramasın, beş kardeşin beşi de ensesinde patlardı. (Ilgaz, 2010a: 21).

Otoriter ailelerde anne-babanın beklentisinin genellikle çocuğun kapasitesinin üstünde olduğu belirtilmektedir. Ancak burada böyle bir durum söz konusu değildir. Babanın okula başlayan oğlundan “alfabeyi öğrenmesi”ni beklemesi gayet doğaldır. Buna karşın çocuğuna karşı sert ve tehditkâr davranarak onunla doğru iletişim kuramamakta, oğlu üzerinde fiziksel ve/veya sözel şiddete uğrama ve cezalandırılma korkusu uyandırmaktadır.

Bacaksız buz gibi demir boruya sarıldığı halde gık demiyordu. Soluk bile alamıyordu korkudan. (Ilgaz, 2010c: 78).

Kamyon kazası sırasında yardıma koşan komşuları Şoför Salih'le Bahri arasında geçen konuşmalar, çocuğun geçirdiği kazadan daha çok babasının vereceği tepkiyi düşündüğünü ve ondan korktuğunu göstermesi açısından önemlidir.

“Haydi in bakalım!” dedi Şoför Salih.

İnmiyordu korkudan:

“Babam...”

“Baban evde yok! İzmit'e gitti, yarın gelecek! Yarına kadar unuttur olan biteni.

Demek ne dayak vardı, ne azar! (Ilgaz, 2010c: 63).

Bahri'nin babasını otoriter yapan, karşısındakini sindiren özelliği; aile reisi olması, güçlü ve tuttuğunu koparan biri olmasıdır. Bahri'nin ise ona karşı koyacak gücü yoktur bu nedenle genellikle baba otoritesi karşısında itaatkâr bir duruş sergiler.

Geriye dönüp bakması hiç gerekmezdi. ... Babasının tuttuğunu koparan, güçlü elleriydi. ...

... sonra bacaksızın üstüne yürüdü. “Bir daha yapacak mısın doğru söyle!

Böyle bir durumda, kim çıkar da yaparım diyebilirdi (Ilgaz, 2010d: 72-75).

Eserlerde, aile içerisinde kendisinden çekinilen, korkulan, otorite durumundaki kişinin baba oluşu sadece diğer aileler için de geçerlidir. Örneğin mahalleden Seksek Ali’de de baba korkusu/otoritesi ciddi derecede hissedilmektedir.

Kimin parasını verecek annen?”

“Babamın”

“Neden doğrudan doğruya babandan istemiyorsun?”

“Aptal mıyım ben! Canıma okur babam sonra.” (Ilgaz, 2010b: 42).

Ferit Derler’in babasının da çocuğunun arkadaşlarına ve yaptıklarına karıştığı, yasaklar koyduğu görülmektedir. Yasaklama ve engelleme karşısında kendini ifade edemeyen Ferit’in itiraz hakkı bulunmamaktadır.

Okullar açılmadan önce bütün gün Fesleğen sokağının çocuklarıyla düşüp kalkarken, şimdi onlarla yalnız oynamak değil, konuşmak bile yasak edilmişti (Ilgaz, 2010a: 35).

Seride, Bahri ve diğer çocuklar babalarından korktukları kadar annelerinden korkmamaktadırlar. Yukarıdaki örnekte Seksek Ali’nin babasından isteyemediği parayı annesinden rahatlıkla isteyebilmesi de bunu göstermektedir. Bahri’nin annesi, zaman zaman oğluna fiziksel ve sözel şiddet uygulasa da Bahri’nin annesinden çekindiği, ona itaat ettiği görülmemektedir. Aksine annesi karşısında dik başlı davranmakta, kendini ifade edebilmekte ve onun sözüne pek kulak vermemektedir.

Pakize Dönmez kızı:

“Hele şuna bakın!” dedi. “Bulduğuna şükretmiyor da...”

“Şükür... Şükür... Şükür ettikçe çorbalar suböreği olmuyor ki... Ah, Güner’in tereyağlı su börekleri!”

Hele bayram gelsin, söyleriz babana, götürür bizi Külüstürüne bindirir de...” ...

“Hadi kalk da iç çorbanı! Bir gün et de yeriz, börek de...” (Ilgaz, 2010c: 40).

“Sus. Senin aklın ermez.”

“Aklım erse de ermese de bu sayfa sayfa yazıları ben yazıyorum. Madem bütün Pazar yazı yazdıracak bu öğretmen, pazarları da kapatmasın okulu!”

‘Doğru mu söylüyor yoksa bu çocuk’ diye düşündü annesi. Pazar günleri okul kimin için kapatılıyordu? Kim yorgunluk giderecekti Pazar günleri? Çocuklar mı, öğretmenler mi?... (Ilgaz, 2010a: 41).

Örneklerde de görüldüğü gibi Bahrinin annesi zaman zaman kızsı da yerine göre oğluna sevgi ve şefkat göstermekte, onu dinlemekte ve iletişim kurmaktadır. Hatta Bahri, babasından gizlediği birçok şeyi, suçlarını bile annesiyle paylaşabilecek kadar ona yakın ve sevgi doludur. .

“Babamdan saklarım ama annem görürse söylerim doğrusunu!” (Ilgaz, 2010d: 70).

“Anne!” diye seslendi. ...Annesi hep duyardı böyle seslenin...

...Oysa annesi düşte gezer gibi yürürdü evin içinde. Terlik bile giymezdi kimse uyanmasın diye. (Ilgaz, 2010a: 80).

“Dolabın üstünden bir lira alıp uzattı. Sevinçten sevinçten neredeyse öpecekti annesinin uzattığı eli.

“Annem” dedi, “benim bi tek annem!” (Ilgaz, 2010b: 51).

Dolayısıyla “Bacaksız” serisinde annelerin çocukları üzerinde korkuya dayalı bir otorite kurmadığı, itaat ettiren anne figürleri olarak görülemeyecekleri anlaşılmaktadır. Bu duruma ilişkin veriler Bacaksız serisinin tüm kitaplarında yer almaktadır.

3.2. Bacaksız Serisinde Öğretmen Otoritesi

Öğretmen davranışı üzerine yapılan araştırmalarda genel olarak üç tip öğretmenden (otoriter öğretmen, ilgisiz/umursamaz öğretmen ve hoşgörülü öğretmen) söz edilmektedir (MEB, 2006). Bu sınıflama doğrultusunda, Bacaksız serisindeki öğretmenler (Bacaksız Okulda, Bacaksız Paralı Atlet) “otoriter öğretmenler”dir.

Öğretmen, sınıfın tek hâkimi, yöneticisidir. Öğrencileri sürekli kontrol altında tutmakta ve kendisine itaat istemektedir. Cezaya (fiziksel ve sözel şiddet) sıkça başvurmakta, öğrencilere düşüncelerini ifade etme fırsatı vermemektedir. Bu nedenle öğrenciler/Bahri bastırılmakta, korkmakta, okuldan soğumakta ve derslerde başarısız olmaktadır.

“Geçir kalemi öbür eline! Çabuk!”

“Öğretmenim resim yapıyorum ben, yazı yazmıyorum ki...” diyecek oldu.

“Bak hala söyleniyor bacaksız!”

“Ayıp!” dedi. “Çok ayıp!”

“Nedir ayıp olan?” diye yürüdü üzerine öğretmen.

“Bacaksız dedin bana öğretmenim!” (Ilgaz, 2010a: 9, 30).

Otoriter öğretmen tipinin eleştirildiği eserlerde öğretmenlerin beklentilerinden biri Bahri'nin sağ eliyle ve güzel yazı yazmasıdır. Solak olan Bahri'den sağ elle güzel yazmasını beklemek çocuğun yapabileceğinin üzerinde bir beklentidir. Sol elini kullandığı için Haydar öğretmen tarafından cezalandırılan Bahri duygu ve düşüncelerini bastırmak zorunda kalır.

“Sil!” dedi öğretmen. “Baştan çiz!”

... Sol el yasak, okulda.

“Değiştir diyorum sana. Al sol eline!”

Ters elimle mi sileceğim öğretmenim?” diye sordu korka korka! (Ilgaz, 2010a: 14).

Haydar Aybekler, öğrencilerin kendi belirlediği sınırların dışına çıkmasına, farklı bakış açıları getirmelerine asla müsaade etmemektedir. Dolayısıyla kendisi de dar bir bakış açısına sahiptir.

“Ne yer at, söyle!”

... “Ne yiyecek, arpa yer, saman yer, dal yaprak yer!”

Çat! Çat! Çat! (Ilgaz, 2010a: 25-26).

Sınıftaki öğrenciler, öğretmen tarafından öylesine sindirilmişlerdir ki öğretmenin her söylediğini tekrarlamaya, söylediklerinin ne olduğu üzerinde düşünememeye başlamışlardır.

Öğretmen: “Yeter!.. Yazın çocuklar.”

Öğrenci: “Yeter! Yazın çocuklar...”

Öğretmen: “Susun maymunlar! Hiç kafa yok mu sizde! Her ağzımdan çıkanı tekrarlayacak mısınız be!” (Ilgaz, 2010a: 19).

Eserde Haydar öğretmenin öğrenciler üzerinde olumsuz, otoriter bir etkiye sahip olduğu anlaşılmaktadır. Haydar Aybekler’in okuldan ayrılması üzerine gelen yeni öğretmen Suna da ayrı bir otorite figürüdür. Onun da sorgulamaya, farklı fikirlere ve eleştirel düşünceye tahammülü yoktur. Üstelik ideolojik davranmakta, derste propaganda yapmaktadır. Tahtaya yazdığı “Bozkurt” kelimesini öğrencilerin deftere yazmasını ister. Bahri’nin sol eliyle yazdığını gören öğretmen ona fiziksel şiddet uygular:

İğnenin ucu o kadar sivri değildi; parmağının ucuna dürtmüştü, ama bir türlü girmiyordu. Bütün gücüyle dayanınca, Bahri’nin yüreğine batar gibi oldu, içi cız etti. Kanların fişkırdığını görünce de kararverdi gözleri. Neredeyse bayılacaktı Bacaksız! (Ilgaz, 2010b: 83).

Öğretmenin Bozkurt şeklindeki yaka iğnesiyle Bahri’ye adeta işkence ettiğini gören diğer çocuklar da bu durumdan etkilenir, sınıfta konuşamaz, öğretmene itiraz edemez hale gelirler. Dolayısıyla öğretmen çocukları fiziksel ve sözel şiddetle cezalandırarak korku salmış, onlar üzerinde baskı kurmuştur.

“Var mı içinizde sol eliyle Bozkurt yazmaya kalkışan, başka?” dedi.

Çıt çıkmıyordu sınıfta. Bacaksızın gözleri bir ara Zühal’e ilişti. Gözleri ıslak ıslaktı. Ağlıyormuydu yoksa? Parmaklarına iğne batırmamışlardı ki. Ona ne oluyordu? (Ilgaz, 2010b: 90-91).

Ayrıca öğretmenin Bahri’yi istemediği halde sağ elle yazmaya, çocukları istemediği halde Bozkurt kelimesini defalarca defterlerine ve de özenerek yazmaya zorlaması öğretmenin olumsuz, otoriter biri olarak sunulduğunu göstermektedir.

Okulda otorite sahibi olan diğer kişi okul müdürüdür.

Dursun sınıfın en kavgacılarındandı. Kimseden korkusu da yoktu. Ama müdürden korkardı. Biraz da öğretmenden... (Ilgaz, 2010b: 10-11).

Bacaksız Okulda ve Bacaksız Paralı Atlet adlı eserlerde müdür, özellikle yoksul öğrencilere son derece kötü davranmakta, sık sık fiziksel ve sözel (hakaret, aşağılama, tehdit vb.) şiddete başvurmaktadır.

“Yooook!” dedi müdür.

“Bu odaya giren cezalanmadan çıkmaz. Aç bakalım o düğmeye basan becerikli elini!”

Masanın üzerindeki cetvel tahtasını aldı:

“Güzel, aç elini bakayım!” dedi, üç kez indi cetvel elinin ortasına: Çat! Çat! Çat!.. (Ilgaz, 2010a: 102).

“Kalk!” dedi, “Al çantanı! Oraya Ferit Derler oturacak!”

Bacaksız, bu tepeden inma buyruğa kızmıştı ama kendisini kaldıran müdürdü” ...

Müdür gözlerini açıp üzerine yürüyünce büzülüp kaldı. ...

“Sus!” dedi müdür. “Benim kadar mı bileceksin sen! ...

“Seni salak seniii... Siz hiç mendilini düşüren salağa rastladınız mı? ...

“...Gelecek ders mendilsiz gel de göstereyim sana.” ...

Nasıl Bulmadım derim, koskoca Müdür. Çarkıma okur benim.” (Ilgaz, 2010a: 5,10,11,12,18,31).

Benzer birçok örneğin bulunduğu eserde müdür, Bahri’ye kızarak, emredici bir üslupla konuşmakta; onu azarlamakta, hakaret etmekte, küçük düşürmekte hatta onu tehdit etmekte kısacası sözel şiddet uygulamaktadır. Bu durum Bahri’nin hoşuna gitmese de denileni yapıp yerini değiştirmesi, daha sonra yine müdürün isteğiyle istemese de yerdeki çöpleri toplaması, müdürün ona istemediği şeyleri zorla yaptırdığını yani çocuklar üzerinde korku yaratarak baskı kurduğunu ve onların da itaat etmek zorunda kaldığını göstermektedir. Müdüre bu gücü veren okuldaki yetkili kişi olması/güçlü olmasıdır. Çocuklara hakaret edilmesi, tehdit edilmeleri ve kendilerini ifade etmelerine izin verilmemesi; müdür ve öğretmenler ile öğrenciler arasında iletişimin iyi kuralamadığını, eğitimcilerin yetkilerini kullanarak çocuklara karşı olumsuz/baskıcı, otoriter davrandığını ortaya koymaktadır.

Şaşkınlık geçiren bütün yöneticiler gibi müdür de hemen toparladı kendini. İlk işi sıkıyönetime başvurmak oldu” (Ilgaz, 2010a: 35).

Okul müdürünün öğretmenler üzerinde de otoritesi bulunmaktadır.

Başının sık sık ağrımaması için arkalı çocuklardan pek hoşlanmayan Haydar Aybekler, müdüre de hoş görünmek istedi:

“Pek doğru, efendim,” dedi. “isabet buyurmuşsunuz.”...

“Pek doğru söylüyorsunuz Müdür Bey...” (Ilgaz, 2010a: 6).

Müdür, okulun en yetkili kişisi olduğu için güçlü durumda, öğretmen ise ona göre zayıf durumdadır. Bu nedenle öğretmen müdürden çekinmekte, müdür de öğretmene emrivaki davranışlarda bulunabilmektedir. Bu da aslında müdürün öğretmenlere davranışsal şiddet uyguladığını düşündürmektedir.

3.3. Bacaksız Serisinde Akran Otoritesi

Clasen ve Brown (1985), akran baskısını kişinin isteyip istememesinin önemli olmadığı bir şeyi yapmak zorunda kalmak veya bir şeyi yapmak için akranlarından gelen baskı olarak tanımlamışlardır. Akran baskısı doğrudan veya dolaylı olarak yapılabilmektedir. Olweus (1993) akran baskısını fiziksel, sözel ve sosyal dışlama olarak gruplandırmıştır. Doğrudan baskı, fiziksel ve sözel saldırıları içerirken, dolaylı baskı kasıtlı olarak yalnız bırakma ve dışlama gibi davranışları içermektedir. Bunlara ek olarak lakap takma, tehdit etme, küçümseme gibi davranışlar da akran baskısı içerisinde değerlendirilmektedir.

Bacaksız serisinde Bahri ve diğer çocuklar sıkça akran baskısına uğramakta ya da akranlarına baskı uygulamaktadır. Eserlerde doğrudan ve dolaylı baskının genellikle iç içe olduğu, Çocukların sözel ve fiziksel şiddet uyguladığı diğer çocuğu aynı zamanda dışladıkları ve yalnız bıraktıkları görülmektedir. Konuya ilişkin örnekler “Bacaksız Okulda”, “Bacaksız Paralı Atlet”, “Bacaksız Kamyon Sürücüsü” ve “Bacaksız Sigara Kaçakçısı”nda yer almaktadır.

Bahri cılız ve çelimsiz olduğu için arkadaşları ona “Bacaksız” lakabını takmışlardır. Serinin tüm kitaplarında; mahallede, okulda veya memleketi Kastamonu’nun Cide ilçesinde Bahri’yi tanıyan herkesin ona “Bacaksız” diye hitap etmesi Bahri’yi son derece rahatsız etmektedir.

Ah İstanbul çocukları! Adını kendisine bile unutturmuşlardı. Bahri’ydi adı. İlk günlerde “Bacaksız” adını eklemişlerdi mahallede. ... Olmuştu Bacaksız Bahri! Bacaksız aşağı, Bacaksız yukarı. (Ilgaz, 2010c: 8).

Bu İstanbul Çocuklarının alaylarından yılmıştı. Başladılar mı bırakmazlardı gerisini.

“Çeyrek adam bu,” derlerdi.

“yarım porsiyon,” derlerdi....

Bir de el şakası bölümü gelirdi, ad takmaların ardından. Çelme takıp düşürmeler mi ararsın, kulağa tüy sokmalar mı, saçından tutup çekmeler mi, sırtına kaşındırıcı gül tohumu atmalar mı? (Ilgaz, 2010d: 38).

Son örnek akran baskısının alayla kalmadığını adeta tacize ve fiziksel şiddete döndüğünü göstermektedir. Bacaksızın zoruna giden ise baskılanmanın bir göstergesi olan “iletişim kuramamak, kendini ifade edememektir. Bacaksız onlarla mücadele edecek güçte değildir. Bu nedenle büyüüp mücadele edecek hale gelene kadar tahammülü yani boyun eğme yolunu tercih etmiştir.

Hepsine dayanmak, katlanmak gerekirdi; büyüyene kadar.” (Ilgaz, 2010d: 38).

Seri genelinde okul ve mahalle çevresinde özellikle zengin olduğu ve okulda kayırıldığı için arkadaşları tarafından çok sevilmeyen ve kendisiyle sürekli uğraşılan bir diğer karakter Ferit Derler’dir.

“Çok güzel! Hiç hoşlanmıyorum Şefika Teyzeden de, oğlundan da... Görmedik şeyler!”
(Ilgaz, 2010a: 80).

Baş komiserden izin çıkmasını beklemeden döndü öğrencilere:

“Çocuklar,” dedi, “Küçük Uçman şiirini okuyandan hiç hoşlanmıyorsunuz, değil mi? Hiç sevmiyorsunuz onu sanırım, ...” (Ilgaz, 2010a: 106).

Kek Ömer’in teşekkür edeceği tutmuştu. ...Belki de hiç hoşlanmadığı Kırkyalan Ferit’i kuşa çevirdiği için. (Ilgaz, 2010d: 86).

Özellikle Ferit’in altına kaçırması, mahallede ve okulda arkadaşları arasında alay konusu olmasına yol açar.

“Hiçbir şeyden korkmazsın sen ha!..”

“Yaşa ıslak donlu Ferit!”

“Aslan Ferit!”

“Şefika teyze! Bez getir!..” (Ilgaz, 2010a: 69).

“Bak pantolonunun önüne...”

“Tüm ıslak!..”

Ördekler gibi yürüyordu Ferit....

Bacaksız dayanamadı:

“Sidikli Feriit!” diye bağırdı arkasından. ...

“Sidikli Ferit!.. Sidikli Ferit!.. Güneşe dur da önünü kurut!” (Ilgaz, 2010a: 82).

Ferit’in babasının hapiste olması, ailenin bunu saklamaya çalışması gibi durumlar da ailenin ve Ferit’in yalancı olarak görülmesine, alay edilmesine yol açmaktadır.

Kırkyalan değiliz biz! Ne söylersek doğrudur!”...

“Ben Fesleğen Sokağı’nın kabağı olamam sizin gibi! Olsam olsam...” ...

“Olsan olsan sokağın hıyarı olursun! Doğrayıp cacık yapsınlar diye (Ilgaz, 2010a: 80-81).

Bu tutumun serinin “Bacaksız Okulda”, “Bacaksız Sigara Kaçakçısı”, “Bacaksız Paralı Atlet” ve “Bacaksız Kamyon Sürücüsü” adlı eserlerinde devam ediyor olması Ferit’in arkadaşları tarafından dışlandığını göstermektedir. Ferit ise genellikle utanma, kaçma, ağlama gibi pasif tepkiler vermektedir.

Eserlerde maddiyatın da akranlar arasında önemsendiği, alay edilme, küçümseme ve dışlanma nedeni olabildiği anlaşılmaktadır. “Bacaksız Okulda”, “Bacaksız Sigara Kaçakçısı”, “Bacaksız Paralı Atlet”, “Bacaksız Kamyon Sürücüsü” adlı eserlerde ekonomik gücü olmayan çocukların, bu durumu hem ekonomik olarak güçlü olan hem de kendileri gibi ekonomik olarak zayıf durumdaki arkadaşlarından gizleme gereği duydukları görülmektedir.

Gülten’in çantası kilitli, anahtarlı olunca, Bahri’nin çantası fermuarlı olabilir miydi?...

Onunla nasıl giderim okula. Alay eder çocuklar sonra...

“Sana çantayı sorduğumu sakın Zeynep duymasın olur mu?”

“Duyarsa duysun!”

“Olmaaaz! Benden gördü de öğrendi der, sonra. Sen çantanın yerini söyle, yeter! (Ilgaz, 2010a: 7,9,11).

Örnekler Bahri’nin okul çantası konusunda arkadaşlarından geri kalmak istemediğini, sahip olduğu çanta ile okula giderse alay edilip dışlanacağı endişesini taşıdığını göstermektedir.

İlk defa duyuyordu Bacaksız, annelerin tarlaya gitmeden, ahıra inmeden iş yapıp para kazandığını. ...

“Ama benim annem köylü.”

Seksek Ali de Gülten de gülmeye başladılar. Ama Gülten’in gülmesiyle Seksek Ali’nin gülmesi aynı türden değildi. Seksek Ali’nin gülmesinde yaralayıcı bir şey vardı.

“Peki,” dedi Bacaksız, “Oya yapıp Kapalıçarşı’da satabiliyor mu annen?”

“Neden satsın!” dedi Seksek, küçümseyerek. (Ilgaz, 2010b: 44).

“Demek vermemişti annesi. Para için gitmemişti de yok, annesini göreceği geldiği için gitmişti eve ...

“Sen para almadın mı annenden?” diye sordu Bacaksız.

“Annem yoktu ki evde,” dedi Ali,

Ne adamlardı bunlar. Olanı biteni olduğu gibi söyleyen çıkmıyordu. ‘Annem vermedi’ demeye dilleri varmıyordu. (Ilgaz, 2010b: 52).

Acaba, “Keten helvacı amca, bana sen bir liralık ver” dese, hazırladığı keten helvaları bölüp yarısını ona verir miydi?

Yok, hayır, verse bile Bacaksız alamazdı ki... Öğrenirlerdi şu acımasız arkadaşları, onun parasız olduğunu. Babasının da ansının da paralı kişiler olmadığını. Neden açık versindi onlara!” (Ilgaz, 2010b: 51).

Çocuklar, ailelerinin varlıklı olmadığını, her istediklerini alamadıklarını küçük düşmemek ve alay edilmemek için arkadaşlarına belli etmek istememektedir. Birçoğu aynı durumda olmasına karşın Bahri ve arkadaşları, durumun anlaşılmasını için azami gayret göstermektedir. Çocuklar

üzerindeki akran baskısını yalan söylemeleri ve “öğrenirlerdi şu acımasız arkadaşları” ifadesi açıkça ortaya koymaktadır.

Seride akranlar arasında özellikle dışlama eğilimi fazladır. Örneklerde görülen “alay”, “lakap takma” davranışları dışlamanın göstergesidir. Çocuklar dışlanmamak için istemedikleri şeyleri yapmak zorunda kalmaktadırlar. Örneğin babası tarafından kamyoneti yıkamakla cezalandırılan Bahri, kamyonetin başında toplanan akranlarının baskısına maruz kalır. Çocuklar kamyoneti süremeyeceğini bildikleri Bahri ile alay ederler. Bahri’nin arkadaşlarına “çekirge sürüsü” demesi onlardan bir fenalık beklediğini ve çekindiğini göstermektedir.

Çekirge sürüsü Külüstür’ün önünü kesmiş, hep birden Bacaksız’ı kızdırmak için el çırpıyorlardı:

“Pır pır eder uçamaz, kuyruğu kopmuş kaçamaz!.. Pır pır eder uçamaz, kuyruğu kopmuş kaçamaz!” (Ilgaz, 2010c: 37).

Bahri, korkak durumuna düşmemek, komyoneti sürebileceğini göstermek için aracı çalıştırır ve kaza yapar. Başka bir örnekte arkadaşı, Bahri’ye kavga etmesi için baskı uygular. Arkadaş çevresinde kavga etmek cesaret ve erkeklik göstergesi olduğu için Bahri kavga etmezse korkak olarak görülecek, alay edilecek ve dışlanacaktır.

“Vallaa korkak değilim ben!”

“Öyle korkak değilim demekle insan yürekli olmaz. Girer kavgaya, ya döversin ya da dövülürsün! Kaçmazsan korkak olmadığını gösterirsin bize!” (Ilgaz, 2010c: 52).

Okuldaki arkadaşları da Bahri’ye baskı uygulamakta ve dışlamaktadırlar. Baskı daha çok sözel şiddet olarak kendini göstermektedir..

“Git!” dedi. “İstemiyorum seni! Altan gelsin gene yanıma.”

“Onu sıradan itip çıkardı, sıranın üstüne de dirseklerini dayadı. Bacaksız ayakta kalmamak için onun yerine geçmek isteyince, Kirpi Dursun yeniden eski yerini aldı.

“İstemiyorum seni be, git!” (Ilgaz, 2010b: 5).

Bahri’nin de zaman zaman akranlarıyla alay ettiği, onları tehdit ettiği ve istemedikleri şeyleri zorla yaptırmaya çalıştığı görülmektedir. Bahri ve arkadaşları özellikle zengin ve öğretmenler tarafından ayrıcalıklı davranılan öğrenciler olan Ferit ve Altan’ı dışlamaktadır. Aşağıdaki örnekte Bacaksız, arkadaşıyla birlikte Ferit Derler’e oyun oynamak istemektedir. Amaçları Ferit’in gözüne tebeşir tozu üfleyip suçu Altan’ın üzerine atmaktır. Suçlarını örtebilmek için Ferit’i tehdit etmeyi planlarlar.

“ Ben hemen giderken yakalarım. Eğer öğretmene bir şey söylersen, derim, canına okurum öğlen...”

“Eğer Kırkıyalan Ferit seni öğretmene söylese, hayır öğretmenim diyeceksin, ben üfledim, Altan üfledi... Bahçede benim gözlerime bile üfledi, diyeceksin.” (Ilgaz, 2010b: 16).

Çocuklar, Bacaksız Kamyon Sürücüsü’nde mahallede, Bacaksız Paralı Atlet’de de okulda çetelerin baskısına maruz kalmaktadır.

En geriden de çetenin başı Keriz Arif geliyordu. ...

Hiç açık vermeye gelmezdi onlar beş altı kişiydi. ...

“Hadi bakalım!” dedi elebaşları. “Al voltanı bizm çöplükten! Bir daha seni buralarda görürsek kırarız o yampiri bacaklarını, çıtır çıtır ...

Ağlamanın yeri ydi, ama karşılarında da ağlayamazdı ki. Sağındaki yola döndü, kalabalığın içine karışıp gözden kayboldu. (Ilgaz, 2010c: 17-19).

Örnekte, yitirdiği karpuzunu başka bir mahallede arayan Bahri, mahallede çete kuran (Karamarsık Çetesi) çocuklarla karşılaşmaktadır. Çocuklar, mahalleyi sahiplenmiştir, kendilerinden izin alınmadan diğer çocukların mahallere girmesine izin vermemektedirler. Karşılıklarına çıkanları da fiziksel şiddet içeren tehditler, alay, hakaret vb. sözel şiddet aracılığıyla korkutmakta ve bastırmaktadırlar. Bahri de karşısında kalabalık bir grup olduğu için direnemez.

Örnekler okul ve mahalle çevresinde çetelerin çocuklar üzerinde bir baskı unsuru olarak öne çıktığını, güçlerini kalabalık ve çoğu zaman yaşça büyük olmalarından aldıklarını, bu sebeple de çocuklar üzerinde korkuya bağlı bir otorite kurabildiklerini göstermektedir.

Dursun sınıfın en kavgacılarındandı. Babası otomobil alır, satardı. Cebinden parası pulu hiç eksik olmazdı. Kantinde okulun kabadayılara sık sık gazoz ısmarladığı için kimseden korkusu da yoktu. (Ilgaz, 2010b: 10-11).

Bu ifadelerden de okulda “kabadayı” öğrenciler olduğu ve çocuklar üzerinde baskı kurduğu, çocukların bu kabadayılardan korktuğu anlaşılmaktadır. Korkmayan çocuğun ise otorite karşısında dik durabilmesi ekonomik gücünden gelmektedir. Dolayısıyla otorite karşısında itaat etme ya da dik durma davranışı ekonomik güçle de ilgilidir.

Serinin “Bacaksız Tatil Köyünde” isimli beşinci kitabında, olaylar Bahri’nin memleketi Cide’de, yaz tatilinde yaşanmaktadır. Yaşananlar burada da akranlar arasında sorunlar olduğunu göstermektedir.

Kargacak köyünden Bahri ve Tekin ile Göcen köyünden (başta Vural ve İbrahim olmak üzere) altı kişilik grup arasında süregelen bir rekabet görülmektedir. Rekabet köylere yakın yerde çadır kuran “Fransız”lara süt, yoğurt, ceviz vb. satarak para kazanma yarışıyla başlar, yabancılara kendini sevdirmeye ve özellikle Jüliet adlı akranları olan güzel kıza kendilerini beğendirmeye çabalarıyla devam eder. Vural ve arkadaşları kalabalık olmaları bakımından güçlüdür, Bahri ve Tekin’in satışlarını takip edip sonrasında daha uygun fiyatla benzer ürünleri satarak onların satışlarına engel olurlar.

... Hele o Vural. Dedi ki bana: “Bir daha süt, yoğurt da yok size. Biz kırk liradan veriyoruz Fransızlara,” dedi. (Ilgaz, 2010e: 41).

Vural ve arkadaşları her fırsatta Bahri ve Tekin’e sataşmakta, kızdıklarında ise şiddet uygulama isteği duymaktadırlar.

Vural duydu mu, bu iş de yattı demektir. ....

Önümüzden kuzu kuzu gidiyorlar. Yetişip ikisine de temiz bir dayak atabiliriz. ...

Ulan Bacaksız düşersin elime sen (Ilgaz, 2010e: 44,51,57).

Göcen köylü çocuklar, Bahri ve Tekin üzerinde baskı kurmak, sözlerini dinletmek istemektedir. Özellikle Tekin’de, Vural ve arkadaşlarına karşı bir çekinme, korku duygusunun varlığı sezilmektedir.

“Göcen köylüler,” dedi Bacaksız. Tuh be. Burada da buldular bizi.”

“Vural da var aralarında.” ...

Tekin denize girmekten caymıştı (Ilgaz, 2010e: 61).

Ancak Bacaksız Bahri çekinse de bunu belli etmez; onlarla rekabete, mücadeleye devam eder. Üstelik zekâsı ve becerikliliği sayesinde üstün durumda kalmayı başarır. Hatta Vural ve

arakadaşları boğulma tehlikesi geçirdiğinde onları kurtarak bu üstünlüğü pekiştirir. Dolayısıyla akranları üzerinde baskı kurmaya çalışan Göcen köylü çocuklar, Bahri üzerinde baskı kuramaz. Buna karşın grup içinde baskı hissedilmektedir. Örneğin Vural ve arkadaşlarının Jüliet’e gösteriş yaparken buldukları teknenin devrilerek batması ve Bahri ve Tekin’in gayretleriyle kurtarılmalari hadisesinde Vural ve yanındakiler grup arkadaşları olan köydeki çocuklar arasında alay konusu olacakları endişesini duyar, dışlanma korkusu yaşar ve kendilerini küçük düşmüş hissederler.

Yüzün var mı bizim çocukların karşısına çıkmaya? Ali’nin, Hasan’ın İzzet’in? Hele Ali Rıza’nın?”

“Ne der senin için biliyor musun? Soğan çuvalı gibi düştün suya der, sen kim, kaptanlık kim. Her kıçüstünde oturan kaptan olsa, ocak başından kalkmayan ninem de kaptan olurdu, der.” (İlgaz, 2010e: 83).

Bu grup içinde otorite sahibi olan isim Vuraldır. Diğer çocuklar özellikle İbrahim, onun sözüne göre hareket etmektedir. Vural’ın daha zeki olduğu, bu yönüyle onları yönlendirdiği anlaşılmaktadır.

“Dur, acele etme. Dayak atmanın bize bir yararı var mı?”...

“İş yok dayakta. Biz cebimize girecek paraya bakalım. Bu salyangoz parası bizim cebimize girerse cebimizde kalır.” (İlgaz, 2010e: 52).

Bahri ve Tekin üzerinde de etkili olan, çekinilen kişi Vuraldır. Bahri ve Tekin arasında ise Bahri akıllı ve becerikli olduğu için daha çok söz sahibidir. Ancak iki arkadaş arasında baskıyı, otoriter tutumu örnekleyen bir durum yaşanmamaktadır.

Bacaksız Sigara Kaçakçısı’nda kaçakçılık gibi kanunsuz işler yapan Rasim’in zaman zaman sert sayılabilecek ve tehdit içeren cümleler sarf etmesine ve çocuklar üzerinde korku uyandırmasına karşın çocuklar tarafından sempati duyulan, sayılan biri olduğu görülmektedir. Ancak eserin sonunda çocukları maddi olarak kullandığı anlaşılmaktadır.

“Dur bacaksız” dedi. “Küpe olsun kulağına beni hiç görmedin, bilmiyorsun. Sonra karışmam, kulağına taktığım küpeyi, kulağıyla birlikte koparır alırım. Hadi bas bakalım, toz ol!”...

Rasim Abi kıyak ağabeydi. Birçok söz biliyordu başkasından hiç duymadığı “aralamak” diyordu, “toz ol” diyordu, “al voltanı” diyordu (İlgaz, 2010d: 38).

Rasim abi işte. Bizim sokağın abisi...

“Sakın haaa! Bilmiyordum onun tayfası olduğunu! Sus, ses etme hiç!” (İlgaz, 2010d: 38,41,44,54).

Mahalledeki tüm çocukların, gençlerin lakabı varken Rasim’in olmaması ve “abi” diye anılması, kendisinden çekinilmesi Rasim’in çocuklar için bir otorite olduğunu göstermektedir. Büyük oluşu, farklı bir dil (argo) kullanması, çocuklara para kazandırması vb. ile çocuklar üzerinde etkili olmaktadır.

3.4. Bacaksız Serisinde Yazar Otoritesi

Çocuğun yetişkinden farklı algılama biçimine sahip olması, çocuk edebiyatını yetişkinlere seslenen edebiyattan ayıran noktadır (Şirin, 2007: 14). Çocuk edebiyatının yetişkinlerin söylemleri üzerine kurulmuş olması, doğal olarak yetişkinlerin zevklerine göre biçimlenmiş metinlerin üretilmesine neden olmaktadır. Bu durum çocuk edebiyatında otorite sorununu ortaya çıkarmaktadır (Şen, 2014: 653). Çocuğa yönelik metinlerin eleştiriye açık olmaması, bir ideolojiyi savunması, yazarın görüşlerini benimsetme çabası ve anlatımda yanlı, duygusal ve retorik efektlere yer vermesi

otoriter anlatımın göstergelerindedir (Dilidüzgün, 2004: 63). Bacaksız serisinde otorite sıkça eleştirilse de yazarın kendisinin de serinin bazı kitaplarında (Bacaksız Okulda ve Bacaksız Paralı Atlet) otoriter anlatıma başvurduğu görülmektedir.

“Bacaksız Paralı Atlet”te ülkücü bir öğretmen olan Suna, derslerde ideolojisini benimsetmeye çalışır. Örneğin; tahtaya bu ideolojinin en önemli sembollerinden olan “Bozkurt” kelimesini büyük harflerle yazar, anlamını anlatır ve çocuklardan defterlerine yazmalarını ister. Ayrıca çocukların kurtlar hakkındaki olumsuz düşüncelerine sinirlenir ve kendi doğrularını dayatmaya çalışır. “Bozkurt” kavramının sol elle yazılmasına karşı verdiği tepkiler sol kavramına/sosyalist ideolojiye tahammülü olmadığını hissettirir. Çocuklara fiziksel ve sözel şiddet uygulayan çok sert, acımasız ve anlayışsız biridir.

“... Bu kurt varya bu kurt, bunun adı Bozkurt'tur. Neymiş çocuklar?”

“Bozkurt!”

“Aferin! Bir daha söyleyin! (Ilgaz, 2010b: 85).

“Bozkurt öyle canavarlık etmez, insanlara yol gösterir. Yazın defterlerinize, bu tahtaya yazdığımı. Güzel yazın. Karışmam sonra.” (Ilgaz, 2010b: 81).

“Sen!” diye yürüdü üzerine. “Sen nasıl sol elinle yazarsın Bozkurtu!”...

“Bozkurtun adını sol elle yazanları, Bozkurt kendisi cezalandıracak” (Ilgaz, 2010b: 87-88).

“İğnenin ucu o kadar sivri değildi; parmağının ucuna dürtmüştü, ama bir türlü girmiyordu. Bütün gücüyle dayanınca, Bahri'nin yüreğine batır gibi oldu, içi cız etti.” (Ilgaz, 2010b:81, 87).

Bu örnekler yazarın ideolojiye yer verdiğini, belli bir ideolojiye ve onu savunanlara olumsuz özellikler yükleyerek çocukları bu görüş ve kişilere olumsuz bakmaya yönlendirdiğini göstermektedir.

“Sen hâlâ sesini çıkarıyor musun? Geliyor iğne!”

“Ben öyle canımı acıtan Bozkurtları sevmiyorum!” (Ilgaz, 2010b: 92).

Dolayısıyla yazar, taraflı bir anlatım içerisine girmekte ve bir anlamda otoriter bir anlatımı benimsemektedir.

Serideki diğer öğretmen Haydar Aybekler, yazı yazarken ve başka işlerinde sol ellerini kullanan çocukları cezalandırmaktadır. Haydar Aybekler'in bu tutumunu pedagojik bir gerekçe ile açıklamaması yine bu tavrın ideolojik olduğunu, sağ el ve sol el üzerinden sağ ve sol ideolojinin vurgulandığını düşündürmektedir. Bu nokta da Bacaksız Bahri'nin çok iyi yazı yazdığı halde cezalandırılan “sol elini” çok sevmesine karşın iyi yazı yazamadığı halde hiç cezalandırılmayan “sağ elinden” adeta nefret eder hale gelmesi de bu düşünceleri desteklemektedir.

Demek bu sağ el, bu cici el de cetvel yiyebiliyordu! Oh olsun sana!

“Oku neydi bu?”

“At!” Çat! ...

“Neydi be!”

“At, öğretmenim!” Çat! Çat! Çat!

Oh olsun, diyordu içinden, cetvelleri sağ eline yedikçe! Sen misin benim becerikli elimle üç aydır alay eden! Bütün birikmiş hınçlarını almıştı işte! Oh olsun (Ilgaz, 2010a: 30).

Haydar öğretmen de olumsuz bir karakterdir. Çocuklara sözel ve fiziksel şiddet uygulamakta, sert ve acımasız davranmaktadır.

Kalem gene sol eline geçmiş, bir boyda biçimli biçimli çizgiler döktürüyordu ki, küttt!.. Bir cetvel! Hem de kenarı demirli bir cetvel tahtası, elinin üstüne küttledi. Açıklı anlamı! Kalem sağ ele geçmeliydi. Okul buydu işte! (Ilgaz, 2010a: 11).

“Bacaksız Okulda” isimli eserde, yazı yazarken sağ el mi yoksa sol el mi kullanılması gerektiği konusunda yazar yine düşüncelerini açıkça ifade etmekte, mesajını net olarak söylemekte ya da söyletmektedir.

Doğrusu aranırsa, Bacaksıza göre sağ el tersti. Güzel el, cici el sol eldi asıl... hangi elle çizmek kolayına gidiyorsa o elle çizmeliydi insan! (Ilgaz, 2010a: 15).

Konu Bacaksız Paralı Atlet’te de geniş yer almakta, yazar öğretmenlerin sol elle yazmaya karşı çıkmasını açıkça eleştirmektedir. Bacaksız okulda’da yazarın Haydar Aybekler ve onun gibi öğretmenlerle ilgili düşüncelerini açıkladığı ve mesaj verdiği bölüm otoriter anlatıma örnek oluşturmaktadır.

Ama kesin olarak doğru olan bir şey vardı ortada: Haydar Aybekler’in beş yıl daha yaşlanmış olması. Beş yıl daha çökmesi... beş yıllık eskimesi... Bilgisinin üstüne yeni bilgiler koyamayan öğretmenler, yaşlanır, çağ dışı oluverirlerdi bir gün. Emeklilik bir kurtuluş değil, temize çıkış oldu bu gibiler için. Oysa öğretmenin iyisi hiç yaşlanmazdı (Ilgaz, 2010a: 25).

Öğretmen üç aydır ikinci kez resim yaptırıyordu. Bütün ağırlığı alfabeğe verdiği için, bütün dersler alfabe dersi olmuştu. Ona kimse çocuklara resim yaptırıyor musun, marş söylüyor musun diye sormazdı. Okumayı söktüler mi, diye sorarlardı. Hele müfettişler... nerdeyse gelirlerdi bugünlerde... (Ilgaz, 2010a: 34).

“Yazıda, resimde, yemek yerken, su içerken... Her yerde!” Demek hep yanlış yapıyordu. Evde yemek yerken, su içerken hep sol elini kullanıyordu. Taş atarken, çomak yontarken, çivi çakarken... Peki, ters yapıyordu da ne oluyordu? Kime ne zararı oluyordu bu tersliklerin? (Ilgaz, 2010a: 36).

Eserde müdürün de diğer iki öğretmen gibi sağ ideolojiyi benimsemiş biri olduğunu düşündürecek ifadeler vardır. Müdür de diğer öğretmenler gibi olumsuz karakter özellikleri ile okura sunulmaktadır.

Bu öğretmenimiz de onun gibi çok değerli bir öğretmen. ... Dedelerimizin yaylarıyla, oklarıyla nasıl Anayurda geldiğini anlatacak. .... Özyurttan önce, sanıyorum, yakasına taktığı Bozkurttan başlayacak işe! (Ilgaz, 2010b: 84-85).

Bahsi geçen iki öğretmen ve müdür, fakir ve zengin çocuklarına faklı davranmaktadır. Onlar aracılığıyla sınıf farklarının ve toplumsal düzenin; eğitim sisteminin, eğitimde eşitsizliğin eleştirildiği görülür.

Neden öğretmenin kalemi, İş Bankası Müdürünün kızı Nermin’in kalemine benziyor? Hiç kaçmazdı onların gözlerinden.

Neden sınıftaki kimi yaramazlar çok sevilirdi de, kimi çalışkanların yüzüne bile bakılmazdı? Hemen sezinleyiverirlerdi yan tutmaları.

Neden Neriman’ın sesi karga gibi çirkin olduğu halde, şan dersine giderdi de, sesi güzel olan Emine’yi kimse dinlemez, dinlese de övmezdi? Bu ikiliklerin gerisi gelmezdi?

Neden? Neden? Neden? (Ilgaz, 2010a: 23).

Ama Derler ailesi, soylu çocuklarının Hacıbaba okulu gibi gösterişsiz, göreneksiz kenar mahalle okulunda harcanmasını hiç doğru bulmamıştı. Paraya kıyarak yavrularını iki sokak yukarıdaki Hacıkalfa okuluna yazdırmıştı. Böyle üstün yetenekli çocukların düşkün aile çocuklarıyla bağdaşamayacağına inanan bu aile, gözü özel okullara dikecekti şüphesiz (Ilgaz, 2010a: 40).

Okul zaten ne zaman açıldı ki!... Soğuklar, hastalıklar, iğne günleri, aşı günleri, dışında ancak cumartesilerle pazarlar kalıyordu, açık olmaması gereken günler arasında. (Ilgaz, 2010a: 43).

Yanılmıştı Yıldız öğretmen. Haydar Aybekler giderken en kötü notu ona vermişti. İyiyle pekiyi bu sınıfta Pamuk Altan'ların hakkıydı. ... Bacaksız gibiler düşlerinde bile göremezlerdi. "iyi"leri, "pekiyi"leri... (Ilgaz, 2010a: 95).

Bahsedilen iki eser bu konunun eleştirisi üzerine kuruludur, yazar açıkça düşüncelerini dile getirir; ideolojik davranır ve kendi görüşü doğrultusunda okurlarını yönlendirir, kısacası otoriter bir anlatıma başvurur.

4. SONUÇ

Çeşitli çevrelerde (aile, okul çevresi, arkadaş çevresi ve edebiyat ortamı) çocuğa yönelik otoriter tutumun ele alındığı çalışmada Rifat Ilgaz'ın; "Bacaksız Kamyon Sürücüsü", "Bacaksız Sigara Kaçakçısı", "Bacaksız Okulda", "Bacaksız Paralı Atlet" ve "Bacaksız Tatil Köyünde" adlı kitapları incelenmiştir. Bu eserlerde çocuğa yönelik otoriteyi etkileyen durumların başında; ekonomik ve sosyal statünün, fiziksel gücün, zekânın, eğitim durumunun ve kültürel konumun geldiği saptanmıştır.

Eserlerde ailede görülen otorite, anne ve baba otoritesi olarak ele alınmıştır. Serinin başkahramanı Bahri'nin ailesinde, otorite "baba"dır. Eserler baba otoritesi açısından değerlendirildiğinde, babanın oğluna/Bahri'ye sözünü dinletmek için lakap takma, kızma, hakaret etme, küçük düşürme ve cezalandırma yoluyla baskı uyguladığı görülmektedir. Baskı konularının genellikle eğitim hayatı ve günlük yaşama ilgili olduğu saptanmıştır. Otoriter davranışlara maruz kalan Bahri'nin babasından korktuğu, her dediğini sorgusuzca yaparak ona itaat ettiği belirlenmiştir. Bu durum çocuklara uygulanan baskının onların eleştirel düşünme becerilerinin, birey olmalarının önünde büyük bir engel olduğunu gösteren bir sonuç olarak görülmektedir.

Bacaksız serisindeki öğretmenler de otoriter figürlerdir. Örneklere bakıldığında okul çevresinde okura sunulan eğitimcilerden müfettiş dışındaki herkesin -iki öğretmen ve müdürün- otoriteyi temsil ettiği, çocuklara sözlerini geçirmek için fiziksel ve sözel şiddet uyguladıkları, cezalandırma yöntemine sıkça başvurdukları ve öğrencilerin duygu ve düşüncelerini önemsemedikleri belirlenmiştir. Bahsi geçen öğretmenlerin ve müdürün otoritesinin yine baba otoritesinde olduğu gibi çocuklarda uyanan korku duygusuna dayandığı görülmektedir. Seride Bahri ve diğer çocukların akran baskısına da maruz kaldığı saptanmıştır. Akran otoritesinin, dışlama, küçümseme, lakap takma, alay etme, sataşma, fiziksel ve sözel şiddet şeklinde uygulandığı, çocukların aile ve okul çevresinde olduğu gibi yine korku nedeniyle baskıya boyun eğdikleri saptanmıştır.

Bacaksız serisi bir bütün olarak incelendiğinde gerek aile ve akran otoritesi, gerekse de öğretmen otoritesi yazar tarafından bazen trajikomik bazen de sert bir şekilde eleştirilmiştir. Bu açıdan seride otoritenin eleştirildiği söylenebilir ancak yine de serinin bazı kitaplarına bakıldığında yazarın ideolojik davrandığı ve dolayısıyla otoriter bir tutum sergilediği görülmektedir. Özellikle de "Bacaksız Okulda" ve "Bacaksız Paralı Atlet" adlı kitaplarda yazarın, belirli bir ideolojiye ve onu

savunanlara eleştirel yaklaştığı, onları olumsuz özelliklerle yansıttığı, okur çocukları da bu gözle görmeye yönlendirdiği belirlenmiştir. Ayrıca öğretmenlerin acımasız davranışlarını sergilemek isterken, çocukları duygusal anlamda derinden ve olumsuz etkileyebilecek fiziksel şiddet betimlemelerini kullanması incelenen serideki otoriterliğin en önemli göstergesidir. Bu açıdan çocuklara yönelik eserler ortaya koyan yazarlar, otoriter anlatımdan uzak durmalı, belirli bir fikri veya ideolojiyi dayatmayan, çocukları anlayan, onların ruhsal ihtiyaçlarını karşılayan, eğlendirici, sanatsal ve estetik tarzda eserler ortaya koymalıdır.

Seride de görüldüğü gibi otoriter yaklaşımda; fiziksel, sözel ya da psikolojik şiddet önemli bir yer tutmaktadır. Çocuk, yakın ve uzak çevre ayrımı olmaksızın toplum içerisinde hemen her çevrede otoriteye maruz kalabilmektedir. Otorite çoğu zaman çocuğun toplumdaki konumu ve görece güçsüzlüğü nedeniyle uygulanmaktadır. Türkçe Öğretim Programı’nda “öğrencilerin sorumluluk sahibi, eleştirel düşünebilen, problem çözme ve karar verme becerileri yüksek bireyler olmaları” gerektiği vurgulanmıştır (MEB, 2017: 5). Çocukların kendilerini ifade edebilmek için ihtiyaç duydukları dinleme, konuşma, okuma ve yazma gibi iletişim becerilerine ilişkin kazanımların gerçekleşebilmesi için öncelikle eleştirel düşünme becerilerinin gelişmesi gerekmektedir. Otoriter tutum ise çocuğun bağımsız ve eleştirel düşünme, kendi doğrularına ulaşma, yeni fikirler üretme, istemediği şeylere itiraz etme, düşüncelerini uygulamaya geçirme gibi davranışlarını engelleyerek çocukta pasif bir kişiliğin gelişmesine yol açmaktadır. Bu anlamda ülkemizde ortaya koyulan çocuk kitaplarının halen büyük bir çoğunluğunun otoriter özellik taşıması ve bu durumu ele alan araştırmaların son derece sınırlı olması dikkate alındığında çocuk yazını eleştirisinin ne kadar önemli bir yere sahip olduğu anlaşılacaktır. İpşiroğlu’nun (2006: 174) da ifade ettiği gibi çocuk yazınının sağlıklı bir gelişim gösterebilmesi için tıpkı yetişkinlere yönelik olarak yazılan metinlerde olduğu gibi öykü ve söylem düzleminde okunması, çözümlenmesi; metnin dilinin, gönderme alanlarının, anlamsal boyutunun ve katmanlarının, iletisinin, metinde kullanılan imgelerin, motiflerin ve eğretilmelerin göz önüne alınarak çıkarılması gerekmektedir. Çocuklar için yazmanın yetişkinler için yazmaktan daha zor olması, piyasa koşulları ve yayınevlerinin özensiz tutumları da çocuk yazını eleştirisinin gerekliliğinin diğer nedenleri arasında sayılabilir (Dilidüzgün, 2006: 159).

Çocuk edebiyatı eleştirisinin öneminden yola çıkarak, çocuğa yönelik uygulanan ve anti-demokratik olan otoriter tutumun, çocuğun gelişim sürecine birtakım etkilerinin olduğu ve yıllar sonra bile değişen miktarlarda ve geri dönüşü mümkün olmayacak şekilde olumsuz ruhsal ve davranışsal izler bırakacağı unutulmamalıdır. Çocuğun çevresinde otoriteye bağlı olarak ortaya çıkan cezalandırma, lakap takma, aşağılama, tehdit etme, fiziksel ve sözel şiddet uygulama gibi davranışlar çocuğa zarar vermektedir. Bu durumun çözümü aile, okul, arkadaş ve edebiyat ortamı içerisinde demokrasi, adalet ve eşitliğin tesis edilmesiyle mümkündür. Çocuğun yaşadığı çevrelerde kendi davranışlarını kontrol etmesini sağlamak ve otoriteye gerek kalmaksızın kendisini denetleme bilinci ve iç disiplini kazandırmak isteniyorsa modern disiplin ve davranış değiştirme yaklaşımlarına başvurulmalıdır. Bu yaklaşımların temelinde istenmeyen davranışın yerini istenilir davranışla değiştirebilme olgusu yatmaktadır. Bunun için herhangi bir otorite figürü olmadan tamamen bireyin kendi isteğiyle, uygun yöntemler kullanılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Alisinanoğlu, F. (2003). Çocukların denetim odağı ile algıladıkları anne tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, Cilt 1 (1)*, s. 97-107.
- Aydın, A. (1999). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Brubacher J. S. (1989). Özgürlük ve otorite (Çev: Oğuzkan F. A.). *Eğitim ve Bilim Dergisi, 13 (73)*, s. 12-17.

- Clasen, D. R., Brown, B. B. (1985). The multidimensionality of peer pressure in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 14 (6), 451-468.
- Creswell, J. W., Clark, P. (2007). *Designing an conducting mixed method research*. USA: SAGE Pub.
- Curtner-Smith M.E., MacKinnon-Lewis C.E. (1994). Family process effects on adolescent males' susceptibility to antisocial peer pressure. *Family Relations*, 43, s. 462-468.
- Çeçen, A. R. (2008). Öğrencilerin cinsiyetlerine ve anababa tutum algılarına göre yalnızlık ve sosyal destek düzeylerinin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6 (3), s. 415-431.
- Dilidüzgün, S. (2004). *Çağdaş çocuk yazını*. İstanbul: Morpa Kültür.
- Dilidüzgün, S. (2006). Çocuk edebiyatı eleştirisinin temelleri ve Türkiye'de çocuk edebiyatı eleştirisi. II. *Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildirileri (Gelişmeler, sorunlar ve çözüm önerileri)*. 4-6 Ekim 2006, s. 159-164.
- Dilidüzgün, S. (2007). *Çağdaş çocuk yazını: yazın eğitime atılan ilk adım*. İstanbul: Morpa.
- Emeksiz, A. (2014). Çocuklar için edebiyat vardır ve bunu tartışmanın bir anlamı kalmamıştır. *Türk Dili Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı. CVII (756)*, s. 267-274.
- Gartner, A. (1996). Converting peer pressure. *Social Policy*, 27(2), s. 47-50.
- Ilgaz, R. (2010a). *Bacaksız okulda*. İstanbul: Çınar Yayınları.
- Ilgaz, R. (2010b). *Bacaksız paralı atlet*. İstanbul: Çınar Yayınları.
- Ilgaz, R. (2010c). *Bacaksız kamyon sürücüsü*. İstanbul: Çınar Yayınları.
- Ilgaz, R. (2010d). *Bacaksız sigara kaçakçısı*. İstanbul: Çınar Yayınları.
- Ilgaz, R. (2010e). *Bacaksız tatil köyünde*. İstanbul: Çınar Yayınları.
- İpşiroğlu, Z. (2006). Çocuk yazını eleştirisi. II. *Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildirileri (Gelişmeler, sorunlar ve çözüm önerileri)*. 4-6 Ekim 2006, s. 173-176.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1998). *Kültürel psikoloji - kültür bağlamında insan ve aile*. İstanbul: YKY.
- Lashbrook, J.T. (2000). Fitting in: exploring the emotional dimension of adolescent peer pressure. *Adolescence*, 35 (140), s. 747-758
- Mendel, G. (1992). *Son sömürge çocuk, sosyo-psikanaliz açıdan otorite*. (H. Portakal, Çev.). İstanbul: Kabcacı Yayınevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2006). *36-72 aylık çocuklar için okul öncesi eğitim programı*. İstanbul: Yapa.
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2017). *Türkçe öğretim programı*. Ankara
- Olweus D. (1993). *Bullying at school: what we know and what we can do*. Cambridge MA: Blackwell.
- Özdem, F. (2014). Çocuk edebiyatının çocukları terbiye etmek gibi bir derdi olmamalı. *Türk Dili Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı. CVII (756)*, s. 260-261.
- Özel, E., Zelyurt, H. (2016). Anne baba eğitiminin aile çocuk ilişkilerine etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 16 (36), s. 9-34.

- Özer, H. (2014). Otorite kavramı ve Reşat Nuri Güntekin'in romanlarında otoritenin yansımaları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7 (34), s. 135-146.
- Pamuk, E. U. (2013). *Ortaokul öğrencilerinin atılganlık düzeyi ile akran baskısı arasındaki ilişki (İstanbul ili Tuzla ilçesi örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Sertelin, Ç. (2003). *Ebeveyn tutumlarının sosyo-kültürel yapı ve aile fonksiyonları ile ilişkisi*.Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Soylu, A. (2011). *İlk ve ortaöğretim öğrencilerinin otorite alguları üzerine bir inceleme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Niğde.
- Strauss, A., & Corbin, J. M. (1990). *Basics of qualitative research: Grounded theory procedures and techniques*. Sage Publications Inc.
- Sümer, N., Gündoğdu A., E., Helvacı, E. (2010). Anne-baba tutum ve davranışlarının psikolojik etkileri: Türkiye'de yapılan çalışmalara toplu bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13 (25), s. 42-59.
- Şahin, F., Özyürek, A. (2008). 5-6 yaş grubu çocuğa sahip ebeveynlerin demografik özelliklerinin çocuk yetiştirme tutumlarına etkisinin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. 6 (3), s. 395-414.
- Şen, E. (2014). Otoriter anlayış karşıtlığı ve "Gianni Rodari". *Türk Dili Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı. CVII (756)*, s. 653-662.
- Şimşek, T. (2014). Çocuk edebiyatı tarihine önsöz. *Türk Dili Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı. CVII (756)*, s. 15-58.
- Şirin R. M. (2007). *Çocuk edebiyatına eleştirel bir bakış – çocuk edebiyatı nedir, ne değildir?* Ankara: Kök Yayıncılık.
- Şirin R. M. (2016). Edebiyat ve çocuk edebiyatı, edebiyatın amacı ve işlevi. *Türk Dili Dergisi. CX (780)*, s. 12-31.
- Tavşancıl, E., Aslan, E. (2001). *Sözel, yazılı ve diğer materyaller için içerik analizi ve uygulama örnekleri*. Epsilon: İstanbul.
- Terzi, Ç. (2001). *Öğretmenlerin sınıf yönetimi anlayışlarına ilişkin görüşlerinin belirlenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Tezcan, M. (1985). *Eğitimcilerin gençlere ilişkin olumlu ve olumsuz tutumları*. 7. Pediatri Günleri Toplantısı. 19-21 Nisan, İstanbul.
- Türk Dil Kurumu (2011). *Türkçe sözlük*. Ankara: TDK.
- Ulusoy, M. D., Demir, N.Ö., Baran, A. G. (2005). Ebeveynin çocuk yetiştirme biçimi ve ergen problemleri: Ankara ili örneği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3 (3), s. 367-384.
- Yapıcı, Ş. (2010). Türk toplumunda aile ve eğitim ilişkisi. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 5 (4). s. 1544-1570.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.